

SOSYOLOGCA

OCAK-ARALIK 2017

CİLT:7 SAYI:13-14

ISSN: 2146-5207

OSMANLI'DA KADIN ŞAİRLER: MİHRİ HATUN ÖRNEĞİ

Gülşah ERBİÇER

Özet: Mihrî Hatun, 15. yüzyıl Osmanlı divan edebiyatının kadın şairlerinden biridir. Mihrî Hatun, sade bir dille kaleme aldığı ve samimi bir üslup kullandığı şiirlerinde duygularını daha çok ifade etmeye çalışmıştır. Mihrî Hatun sanat dilini kullandığı ölçüde başarıya ulaşmıştır. Mihrî Hatun çok genç yaşta ün kazanmış ve şiirleri dillerde dolaşmaya başlamıştır. Bu çalışmada, Osmanlı kadın şairlerinden Mihri Hatun ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mihri Hatun, Osmanlı, Şiir.

WOMEN POETS IN THE OTTOMAN: THE EXAMPLE OF MİHRİ HATUN

Gülşah ERBİÇER

Abstract: Mihrî Hatun is one of the female poets of Ottoman 15th century divan literature. Mihrî Hatun has tried to express her feelings more in her poems that she wrote in plain language and used a sincere style. Mihrî Hatun has achieved success to the extent that she has used the artistic language. Mihrî Hatun has gained fame at a very young age and her poems have began to circulate in languages. In this study, Mihri Hatun, one of the women poets of the Ottoman Empire, will be discussed.

Keywords: Mihri Hatun, Ottoman, Poem.

OSMANLI'DA KADIN ŞAİRLER: MİHRİ HATUN ÖRNEĞİ

Gülşah ERBİÇER

Osmanlı XV. asır divan edebiyatının kadın şairlerinden olan Mihrî Hatun rivayete göre 1460 veya 1461 yıllarında Amasya'da dünyaya gelmiştir. Babası da kendi gibi şair olan "Belayî" mahlaslı Kadı Mehmet bin Yahya'dır. Bir başka kaynakta ise babasının adının "Hasan Amâsyevî" olduğu yazılıdır. Mihrî'nin dedesi ise Amasya'da Halvetî erenlerinden Şücâeddîn Pîr İlyas Hazretleri'dir. XV. yüzyıl şairlerinden olan Mihrî, kültür seviyesi yüksek bir ailede yetişmiş ve yaşadığı dönemde çokça saygı duyulan bir şair olmuştur. Doğumundan vefatına kadar Amasya'da ikâmet ettiği söylenen Mihrî, bu durumu divanında:

"Geçmiş ki hayf Mihrî Amâsiyye'de ömrün"
mısrasıyla işaret eder.

Kadı ve şeyh ailesinden gelen Mihrî, ailesinin maddi zenginliği ve eğitim bakımından yüksek düzeyi sayesinde çok iyi eğitim almış ve konak terbiyesi içinde büyümüştür. Kadı ve şair olan babasından Arapça ve Farsça öğrenmiş; divan şiirinin kaide, kural ve değer özelliklerini öğrenmiştir.

Dönemin bütün ilimleri ile uzaktan yakından ilgili olan Mihrî'nin eğitimi hakkında Evliya Çelebi, *"Yetmiş cilt kitâb-ı muteberi hıfzedüp cümle ulemayı mübahase-i ulüm ve fünunda aciz bırakmış."* (Yetmiş cilt önemli kitabı okuyup bütün bilginleri bilim ve fende aciz bırakmıştır) diyerek iltifat etmiştir.

II. Bayezid'in oğlu Şehzâde Ahmed Amasya'da vali iken ilim ve şiir meclisleri kurmuş ve hatta bu meclislerde bir bayan ve şair olarak Mihrî de bulunmuş. Osmanlı'da kadınlara karşı yönelişin zihinlerde oluşan yanlış algının karşısında meclislere alınan Mihrî çok önemli bir örnektir. Mihrî girdiği bu mecliste yazdığı şiirler ile dikkat çekmiştir.

Dönemin tezkirelerinde Mihrî Hatun'a dair kaydedilen mâlûmatın hemen hemen tamamı bu edebî çevrede onunla diğer şairler ve kişiler arasında geçen olaylarla ilgilidir.

Mihrî Hatun'un gençliğinde çok güzel, hoş sohbet oluşu ondan bahseden önemli eserlerde işaret olunmuştur. Zamanında erkeklerle beraber şiir ve musikî meclislerine katılmıştır. Muhtelif meclislerde erkeklerle beraber

bulunması devrinde pek de olumlu karşılanmamış, adı duygusal bağlamda aynı muhitte bulunan Mü'eyyed-zâde Abdurrahman Çelebi, Sinan Paşa'nın oğlu İskender Çelebi ve Güvahî ile anılmıştır. Yüz ve ahlak güzelliğini aynı ölçüde birleştiren Mihrî Hatun, birçok talibi çıkmasına rağmen belki de bu söylentiler sebebiyle hiç evlenmemiştir.

Âşık Çelebi, Latîfî ve Hasan Çelebi de tezkirelerinde, Mihrî Hatun'la Sinan Paşa'nın oğlu İskender Çelebi arasında bir gönül bağının oluştuğunu ima ederler. Buna delil olarak da Mihrî'nin bazı şiirlerinde geçen "İskender" mazmununu gösterirler:

*Devlet atına süvâr olmuş iki sîmîn-beden
Gûyiyâ halk-ı cihâna biri cândur biri ten*

*Biri İskender-i devrân birisi Haydar Şâh
Tîg-ı kahrına bularuñ döye mi burc u beden*

*Bularuñ biri melekdür biri firişte 'ayân
Ki temâşâ ider anları ol arada giden*

*Mihrî mihrin bularuñ göremez illâ ki rakîb
Neyleyelim kişiye her işi tâli'dür iden*

(Baht/talih atına binmiş o iki gümüş bedenliden biri sanki dünya halkına can biri de tendir. Biri devrin İskender'i, birisi de Şah Haydar. Bunların kahr kılıçlarına kale ve beden dayanabilir mi? Bunların birinin melek (gibi), birinin de masum, günahsız olduğu (apaçık) ortadadır. Oradan geçenler, onları seyretmekten kendilerini alamazlar. Ey Mihrî, bunların muhabbetini rakipten başkası göremez. Neyleyelim! İnsana her işi eden talihidir.)

İskender Çelebi, Fatih Sultan Mehmed'in hocası ve veziri Sinan Paşa'nın oğludur. Amasya'da II. Bayezid'in mahiyetinde iken aynı muhitte Mihrî Hatun ile birlikte edebî sohbetlere katılmıştır. İskender Çelebi ile Mihrî Hatun arasındaki yakınlık üzerine çıkan aşk söylentileri kaynaklara intikal etmiştir.

*Ve ayrıca;
Nice İskenderi la'lim zülâli
Suya ilettilü vü susuz getirdi*

Beytin de geçen "İskender" isminin şerhte ne kadar "İskender ve Hızır kıssası"na telmih olduğu söylense de birçok kimse İskender Çelebi olduğunu ifade etmiştir.

Mihri Hatun şiirlerini yazarken divan edebiyatının klasik terbiyesi ve kültürünün inceliklerine uyarak divan edebiyatının üstatlarının yolundan gitmiş onların şiir tarzlarına uygun olarak şiirler yazmıştır. Fakat şiirlerini

yazarken kendisinin kadın olduğunu hissettiren, şahsi ve samimi bir ifade vermeyi de başarmıştır.

Prof. Dr. Mehmet Arslan, "Mihrî Hâtun Divânı" adlı çalışmasında, kadın şairler ve Mihrî hakkında şu değerlendirmeyi yapmaktadır:

"Son araştırmalar Klasik Türk Edebiyatı dediğimiz döneme binlerce şair yaşadığını, bunlardan yaklaşık bin kadar şairinde divan tertip ettiğini gösteriyor. Yine kaynaklara göre bu yedi yüz yıllık dönemde elli kadar kadın şair yaşamıştır. Bu kaynakları baz alırsak divan şairlerinin ancak yirmide biri kadın şair. Fakat bu rakam sadece Osmanlı için geçerli değildir. Aynı yüzyıldaki batılı uluslar da durum aynıdır. Osmanlıdaki kadın şairlerin özellikle nitelik açısından bu uluslarından daha üstün edebî özelliklere sahip olduğu da bir gerçektir..."

İşte Mihrî Hâtun bu kadın şairler içinde sadece bir hayalin şiirini değil yaşamın şiirini de yazan ve bir divan meydana getiren bir kadın şair olarak temayüz etmiştir, diyebiliriz. Çünkü o küçük bir çevrede (Amasya) dedikodulara kulak asmadan sevmiş, sevilmiş, sevdiğini itiraf etmiş, aşkını sevginin verdiği gururla pervasızca yansıtmış, sevgisiyle yaşadıklarını yine pervasızca anlatmış; yeri geldiğinde aşk konusundaki çaresizliğini de gurura kapılmadan açıkça söylemiş ve bu şekilde divan şiirlerindeki bazen hayali, bazen donuk sevgiyi yumuşatmış, ona can vermiş, böylece yazdıklarına yer yer içten bir söyleyişle ulaşmıştır."

Erkeklerle ve kadınlara olan duygularını açıkça dile getirmiş, ilgi duyduğu kimselerin isimlerini şiirlerinde zikr etmekten çekinmemiştir. Onun şiirlerine bakarak kimlerle gönül ilişkisi içinde olduğunu anlayabilmek mümkündür. Nitekim Hatemî mahlasıyla şiirler yazan Müyyedzâde Abdurrahman Çelebi, Sinan Paşazâde İskender Çelebi'ye ve ünlü divan şairi Necâtî Bey'e duyduğu ilgiyi belli eden ve ismen de zikre eden şiirler yazmıştır.

Mihrî Hâtun'un, Necâtî'ye duyduğu hisler tezkirelerde beşerî aşktan çok örnek aldığı bir şair olduğuna işaret eder. O nedenledir ki Necâtî'nin şiirlerine nazireler yazmıştır. Döneminin şairlerinin arasında hiç şüphesiz en çok tesiri altında kaldığı ve sanat bakımından da en çok ilgi duyduğudur Necâtî. Ancak yazış tarzları bakımından mukayese edilse, hayli gölgede kalır. Ancak şiirlerinde samimiliği, günlük olaylara teması, ona ayrı bir hususiyet verir. Mihrî Hâtun, Necâtî'yi kendisine örnek edinmiş olmakla birlikte, bu kadar iktifa etmemiş, ara sıra şiirde ona yettiğini ima etmiştir.

Pek çok kaynakta hayatı ve eserleri hakkında kolaylıkla bilgi bulabileceğimiz Necâtî hakkında uzun, değişik ve orijinal değerlendirmeler Wilkinson Gibb'in *Osmanlı Şiir Tarihi* adlı eserinde mevcuttur. Gibb, Mihrî Hâtun hakkında da şu ifadeyi kullanmıştır: *"Tezkirelerin şهادetlerine göre bu büyük üstadın (Necâtî) şiirlerini doğrudan doğruya model olarak kabul eden şairlerin en ilginç ve önemlisi Mihrî Hâtun'dur."*

Mihrî Hatun şiir yazımlarında dönemdaşı olan "Necâtî"yi örnek almış-

tır. Necâtî'nin şiirlerini kendine örnek alıp onlara nazîre yazıp göndermiş ve kendi yazdığı şiirleri Necâtî'ye göndererek fikrini, belki de tashihini istemiştir. Ancak Latîfî'nin tezkiresinde kaydettiği nota göre Necâtî bundan çok da hoşlanmamıştır. Bu konudaki düşüncelerini açığa vuran bir kıt'a yazmış ve bir dostu vasıtasıyla şiirleri kanaatini Mihrî'ye "*Şâire-i Şîrîn ma'nâdır... İhâmını beğenir ve musâbahetin özenir.*" şeklinde üstü kapalı bir cevap göndermiş.

Necâtî'nin meşhur "döne döne" redifli gazeline Mihrî de beğenilen bir nazîre yazmıştır. Mihrî, şahsiyet sahibi bir kadın şair olmakla beraber, Necâtî'ye nazîrelerinin -ona yetişme veya onunla yarışma iddiasıyla yazıldığı-ciddiye alınmamıştır. Necâtî'nin buna kızdığı ve "*Bir sözü aynı vezin ve kafiye ile söylemek o sözün aynı söylemek değildir, 'ayb' ve 'hüner' (eski yazıda) de üçer harflidir ama biri ayıp öteki hünerdir...*" manasında bir kıt'a ile hiddetini Mihrî'ye bildirdiği söylenir. O gazel ise şudur:

*Ey benüm şî'rime nazîre diyen
Çıkma rah-ı edepten eyle hazer*

*Dime kim işte vezn ü kafiye
Şiirüm oldu Necâtî'ye hem-ser*

*Harfi üç olmağ ile ikisünün
Bir midür filhakika ayb u hüner*

Mihrî Hâtun, divanı elimizde bulunan ilk kadın şair olarak kabul edilir. Şiirlerinde, sade, samimi ve âşıkane bir üsluba sahip olan Mihrî, daha çok "olasın" redifli gazeliyle tanınmıştır. Klasik Türk şiirinde âşığın sevgiliye beddua ettiği nadir görülür. Ancak, âşık, tahammül mülkü yıkıldığı zaman "ah" a başvurur. Aşk vadisinde düştüğü hicranlar ve uğradığı hüsranslar karşısında sarsılan Mihrî, sevdiğine söz konusu gazelinde şu şekilde beddua ilenir:

*Ben umardım ki seni yâr-ı vefâ-dâr olasın
Ne bileydim ki seni böyle cefâ-kâr olasın*

*Hele sen kaaide-î cevride eksik komadın
Dostluk hakkı ise ancağ ola var olasın*

*Reh-i âşkında neler çektiğim ey dost benim
Bilesin bir gün ola aşka giriftâr olasın*

*Sözüme uymadın ey asılası dil dilerim
Ser-i zülfüne anın âhiri ber-dâr olasın*

*Sen ki cân gül-şenin bi gül-i nev-restesisin
Ne revâdır bu ki her hâr ü hasa yâr olasın*

*Beni âzâde iken aşka giriftâr itdin
Göreyim sen de benim gibi giriftâr olasın*

*Bed-duâ etmezem ammâ ki Hudâ'dan dilerim
Bir senin gibi cefâ-kâra hevâ-dâr olasın*

*Şimdi bir hâldeyüz kim ilenen düşmanına
Der ki Mihrî gibi sen dahi siyeh-kâr olasın*

Mihrî Divanı, klasik Türk şiiri kabulleri çerçevesinde tertip edilmiş, edebî değere sahip bir eserdir. Mihrî, muasır şairlere göre sade bir söyleyişe sahip olmasına rağmen, divanı incelendiğinde; onun da diğer divan şairleri gibi tasannuya düşkün bir şair olduğu görülür. Divanında, birçok edebî sanat ile şiir çeşidine örnek verilebilecek güzellikte şiirler mevcuttur.

Sehî, Mihrî Hatun'un Yavuz Sultan Selim'e ve Şehzade Ahmed'e birçok kaside ve gazel verdiğini söylemiştir. Mihrî divanındaki hemen hemen birçok kasidenin Şehzade Ahmed'e ve bilhassa bayram tebriği vesilesiyle sunulduğu belirtilir. Ancak II. Bayezid döneminin 1503-1511 yıllarını kapsayan bir in'âmât defterindeki kayıtlardan, Mihrî Hatun'un Amasya'da iken tanış olduğu II. Bayezid'e de düzenli olarak gönderdiği ve divanını tamamladığında ona takdim ettiği anlaşılmıştır.

Mihrî Hatun sade bir dille yazdığı şiirlerinde daha çok duygularını ifade etmeye çalışmış, tabii samimi ve külfetsiz bir üslûp kullanmıştır. Dönemin tezkire yazarları onun şiirlerini överken ihtiyatlı bir ifade kullanırlar. Sehî, "Hoş-tab hatundur. Eş'ârı halk içinde meşhur ve gazeliyyâtı ehl-i dil-i yârân arasında mezkûrdur." Latîfî ise, "Tabakât-ı şuarâda rütbesi bî-kadr ü pâye ve mâye-i ma'rifetde kemmâye değil idi." der. Âşık Çelebi, Mihrî Hatun'un şiirinde "nâmahrem" sözler, nâkıs edalar bulunduğunu ve şiirlerinin bütünü itibariyle vasat kabul edileceğini belirtir.

Mihrî, sanatkâr dili kullandığı ölçüde başarı sağlamıştır. Dilin inceliklerini kullanmaya özen göstermiş. Hatta devrin özelliklerine nazaran çok sade ve anlaşılır bir dil kullanmıştır.

Mihrî pek genç yaşında şöhret kazanmış ve şiirleri dillerde dolaşmaya başlamış. Gazellerinde daha çok hislerini terennüm eden Mihrî, kadın ruhunun hissiliğini samimiyetle gösterebilmiş. Latîfî onun için, "işve-i eş'arı ve şive-i güftarı zenânedür" demiş. Şiirlerinde divan edebiyatının makbul gördüğü teşbih, istiare, mazmun ve mübalağalara pek rastlanmaz, fakat en önemlisi şiirlerinde sade ve samimidir.

Kaynakça

Hakverdi, Metin, *Mihri Hâtun'u Anlamak Tahlil*, Amasya Belediyesi Kültür Yayınları, 2016.

Batıslam, Dilek, "Mihri Hâtun'un İki Mürâca'ası", *Prof. Dr. Mine MENGİ Adına Türkoloji Sempozyumu Bildirileri*, Çukurova Üniversitesi, Ekim 2011.

Turan, Selami, "Mihri Hâtun Divânı'nda Şehir Methiyesine Bir Örnek: Lâdik", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Kış 2010.

Hakverdi, Metin, "Mihri Hâtun'un Necâti Bey'in Şiirlerine Nazîreleri", *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Kış 2009.

Kuzucular, Şahamettin, "Mihri Hâtun", <http://www.edebiyatvesanatakademisi.com/divan-siiri-ve-sairler/amasyali-mihri-Hatun-turk-sappho-su-657.aspx> , Erişilme tarihi: 18.01.2016

Sezer, Şennur, *Türk Safo'su Mihri Hatun*, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1997.

Mihri Hatun, www.islamansiklopedisi.info/dia/pdf/c300024.pdf, İsmail E. Erünsal, ET: 06.09.2016.

Banarlı, Nihad Sami, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1971.

Aydın, Betül, "Mihri Hatun", *Lisan-ı Aşk Aylık Kültür Sanat Edebiyat Dergisi*, www.lisaniask.com/betul-aydin/mihri-hatun/ ET: 06.09.2016.

Şentürk, Ahmet Atilla, *Osmanlı Şiir Antolojisi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2012.

Alicı, Lütfi, "XVI. Asır Divan Şairlerinden Mihri Hâtun ve Redd-i Matla' Gazelleri", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 2, İstanbul, 2009, s. 1-18. www.dergipark.ulakbim.gov.tr/article/download/5000120461/5000111140 ET: 07.10.2016.

Budak, Abdulhamit, *Bir Şehir Bir Tarikat: Amasya ve Halvetilik*, Amasya Belediyesi, Kültür Yayınları, 2015.

Osman, Fevzi, *Amasya Şehri*, Amasya Belediyesi, Ocak 2014, Amasya.